

Nr 1 y

Socialutskottets yttrande över vissa motioner som väckts med anledning av propositionen 1975:100 (kompletteringspropositionen), m. m.

Till finansutskottet

Genom beslut den 15 maj 1975 har finansutskottet berett socialutskottet tillfälle att avge yttrande över följande motioner, som väckts med anledning av propositionen 1975:100 (kompletteringspropositionen), nämligen motionen 1975:2153 yrkande 2 och motionen 1975:2154 yrkandena 1, 7 a, 9 och 11. Yrkandena avser frågor om tidpunkten för ikraftträdande av den beslutade höjningen av de allmänna barnbidragen, utbyggnaden av barnomsorgen och en ytterligare arbetstidsförkortning.

Utskottet har den 16 maj 1975 beslutat att – under förutsättning av finansutskottets samtycke – överflytta den med anledning av propositionen 1975:92 om sänkning av den statliga inkomstskatten, m. m. väckta motionen 1975:2109, såvitt avser yrkandet 10, till finansutskottet. Yrkandet, som avser tidpunkten för barnbidragshöjningen, har samma innehåll som yrkandet 1 i motionen 1975:2154. Utskottets yttrande till finansutskottet omfattar därför även motionen 1975:2109 i nämnda del. Även i motionerna 1975:2152 och 1975:2153 tas frågan om tidpunkten för barnbidragshöjningen upp. I dessa båda motioner framställs dock inte något formellt yrkande i nämnda hänseende. Motionärerna förutsätter emellertid att frågan likväl kommer att prövas av finansutskottet.

Slutligen bör här nämnas att frågan om utbyggnaden av barnomsorgen diskuteras i motiveringen till ett yrkande om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken i motionen 1975:2152.

Utskottet

1. Frågan om tidpunkten för höjningen av de allmänna barnbidragen

I sitt av riksdagen den 12 mars i år godkända betänkande FiU 1975:1 med anledning av den i propositionen 1975:1 föreslagna finansplanen jämte motioner uttalade sig finansutskottet för en höjning fr. o. m. den 1 januari 1976 av det allmänna barnbidraget med 300 kr. till 1 800 kr. per barn och år. Finansutskottet hänvisade i betänkandet till att i den överenskommelse som den 4 mars träffats mellan socialdemokraterna och mittenpartierna det ingick en höjning av det allmänna barnbidraget med 300 kr. fr. o. m. den

I januari 1976. Detta kunde beräknas medföra ett köpkraftstillskott för barnfamiljerna på ca 275 milj. kr. under första halvåret 1976. Finansutskottet framhöll vidare – i samband med att utskottet ställde sig bakom tanken på en konjunkturpolitisk beredskapsplan – att en tidigareläggning av barnbidragshöjningen grundad på konjunkturpolitiska skäl kan bli påkallad och att utskottet skulle ta ställning härtill senast i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen.

I sitt likaledes av riksdagen godkända betänkande SoU 1975:5 (p. 3) anslöt sig socialutskottet till bedömningen att barnfamiljerna inom en nära framtid bör få ett köpkraftstillskott med 300 kr. per barn och år samt framlade förslag till erforderlig ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag. Den av riksdagen sålunda antagna lagen skall i här aktuell del träda i kraft den 1 januari 1976 (SFS 1975:153).

I motionen 1975:2109 (yrkandet 10) av herr Hermansson m. fl. (vpk) och motionen 1975:2154 (yrkandet 11), likaledes av herr Hermansson m. fl. (vpk), framställs yrkanden som syftar till att de allmänna barnbidragen skall höjas redan den 1 juli i år. I motionerna 1975:2152 av herr Fällidin m. fl. (c) och 1975:2153 av herr Helén m. fl. (fp) förordas i motions-skälen att finansutskottet – vid den av utskottet förutskickade prövningen av frågan om en tidigareläggning av barnbidragshöjningen – skall föreslå att höjningen sker den 1 oktober i år.

Enligt socialutskottets mening har under den tid av omkring en månad som förflutit sedan riksdagen fattade beslut om att barnbidragen skulle höjas vid nästa årsskifte inte någon omständighet inträffat som utgör skäl att ur familjepolitisk synpunkt tidigarelägga ikraftträdandet av bestämmelserna om höjda barnbidrag. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena i vad de syftar till att höjningen av de allmänna barnbidragen skall ske redan den 1 juli eller den 1 oktober i år.

2. Frågan om utbyggnad av barnomsorgen

Frågan om utbyggnaden av barnomsorgen – främst såvitt avser daghem och fritidshem – har för kort tid sedan ingående diskuterats av riksdagen, nämligen i samband med behandlingen av socialhuvudtiteln den 9 april.

I sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1975:5 (p. 8) framhöll utskottet bl. a. att det är av största vikt att daghemsbyggandet hålles på fortsatt hög nivå. Utskottet tillstyrkte förslag i budgetpropositionen dels om att anordningsbidraget till daghem och fritidshem höjs från 6 000 kr. till 7 500 kr. per plats fr. o. m. den 1 januari i år, dels om att driftbidraget till daghem från den 1 juli i år höjs med 1 000 kr. till 7 500 kr. per plats och år och till fritidshem med 500 kr. till 3 750 kr. per plats och år. Utskottets ställningstagande till frågan om driftbidragets storlek var enhälligt. Såvitt avsåg anordningsbidraget reserverade sig företrädaren för vänsterpartiet kommunisterna i utskottet till förmån för motionsyrkanden om en avsevärt kraf-

tigare höjning än det av utskottet förordade eller till 12 000 kr. per plats och år.

I nämnda betänkande anförde utskottet bl. a. följande.

Enligt 10 § förskolelagen skall i varje kommun finnas en av kommunfullmäktige antagen plan för förskoleverksamheten. I planen skall redovisas behovet av förskolor – dvs. daghem och deltidsgupper – familjedaghem och annan kompletterande förskoleverksamhet inom kommunen samt i vilken utsträckning och på vilket sätt behovet skall tillgodoses. Planen skall avse en period av minst fem år. Den redovisade bestämmelsen bygger på tanken att införandet av en allmän förskola – varom bestämmelser finns i lagen – inte får medföra att utbyggnaden av förskoleverksamhet för övriga åldersgrupper med förvärvsarbete eller studerande föräldrar eftersätts. Det har inte ansetts möjligt att genom lagbestämmelser kräva att kommunerna skall tillgodose hela behovet av barntillsynen i daghem.

Utskottet har flera gånger framhållit att det krav på upprättande av planer för utbyggnaden av förskoleverksamheten som uppställs i lagen bör vara ägnat att åstadkomma kraftfulla insatser på området. Utskottet har också uttalat att centrala bestämmelser om viss ambitionsnivå inte bör uppställas, utan kommunernas planer bör redovisas till socialstyrelsen och där sammanställas så att det blir möjligt att fortlöpande få en samlad överblick av utbyggnadsnivån.

Vad utskottet sålunda tidigare uttalat äger fortfarande giltighet. Tilläggas bör följande. Lagen träder i kraft vid kommande halvårsskifte. Det bör bli en angelägen uppgift för regeringen att, sedan samtliga kommuner fastställt sina utbyggnadsplaner för den första femårsperioden, på grundval av socialstyrelsens material eller eljest tillgänglig information utvärdera effekterna av det plankrav som uppställts i lagen och av den höjning av statsbidragen som utskottet ovan tillstyrkt. Om det därvid visar sig påkallat, bör övervägas huruvida särskilda åtgärder är nödvändiga för att få till stånd en kraftigare utbyggnad av barnomsorgen.

Såvitt avser frågan om utbyggnaden av kommunernas fritidsverksamhet vill utskottet nämna att i barnstugeutredningens betänkande (SOU 1974:42) Barns fritid förordas att varje kommun skall bli skyldig att utarbeta en plan för verksamheten, vilken plan, i likhet med förskoleplanen, bör bli föremål för en samlad politisk bedömning i kommunfullmäktige. Betänkandet är efter remissbehandling beroende på regeringens prövning. Utskottet har för några månader sedan understrukit angelägenheten av att förslag rörande fritidshems- och annan fritidsverksamhet snarast möjligt föreläggas riksdagen.

Med den sålunda redovisade motiveringen avstyrkte utskottet motionsyrkanden, som i huvudsak syftade till att barnomsorgsplaner skulle utarbetas som gav full behovstäckning eller till att statliga normer för utbyggnaden skulle fastställas. Vidare avstyrkte utskottet – under hänvisning till kommunalekonomiska utredningens arbete – ett flertal motionsyrkanden, som syftade till att nya statsbidragsregler på barnomsorgsområdet skulle föreläggas riksdagen. Av dessa yrkanden avsåg två ett statligt övertagande av personalkostnaderna vid barnstugorna. I här aktuell del – upprättande av barnomsorgsplaner m. m. och översyn m. m. av statsbidragsreglerna – avgavs bl. a. en gemensam reservation av företrädarna för folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna samt av en av företrädarna i utskottet för cen-

terpartiet.

I kompletteringspropositionen framhåller finansministern i ett avsnitt rörande sysselsättningspolitiken (s. 20) bl. a. att utbyggnaden av barnomsorgen inte kan betraktas som en konjunkturpolitisk fråga utan framför allt måste ses i ett mera långsiktigt sammanhang med hänsyn till såväl behoven som tillgängliga resurser. Regeringen har mot denna bakgrund för avsikt att inom kort ta upp frågan om på vilket sätt och inom vilken tidsperiod föreliggande behov av platser för barnomsorg kan tillgodoses.

Ytterligare anförs i propositionen att barnomsorgen är och även fortsättningsvis måste vara en kommunal uppgift. Det är därför regeringens avsikt att med Kommunförbundet ta upp frågan om en planmässig utbyggnad av barnomsorgen och finansieringen av denna verksamhet. Det är regeringens avsikt att redovisa dessa frågor i budgetpropositionen 1976.

I motionen 1975:2153 av herr Helén m. fl. (fp) anförs att det är mycket angeläget att överläggningarna mellan regeringen och Kommunförbundet utmynnar i ett sådant program – en tioårsplan – för utbyggnaden av barnomsorgen som folkpartiet föreslagit och i ett helt nytt och för kommunerna mera förmånligt bidragssystem. I sammanhanget pekar motionärerna på möjligheterna att staten övertar lönekostnaderna för daghemspersonalen. Vidare framhåller motionärerna bl. a. att åtgärder för att påskynda utbyggnadstakten inte kan skjutas på framtiden i avvaktan på att nämnda överläggningar slutförs. Kommunerna måste, för att flera daghem skall komma till stånd under vinterhalvåret, redan före budgetbehandlingen i höst få besked om förbättrade ekonomiska villkor för barnomsorgen. Motionärerna yrkar (yrkandet 2) att fr. o. m. den 1 oktober i år anordningsbidraget för daghem och fritidshem skall höjas från 7 500 kr. till 12 000 kr. per plats och att driftbidraget skall höjas för daghem från 7 500 kr. till 10 000 kr. samt för fritidshem från 3 750 kr. till 5 000 kr. per plats och år.

Även i motionen 1975:2154 av herr Hermansson m. fl. (vpk) tas upp frågan om utbyggnaden av barnomsorgen. Motionärerna anser att en progressiv politik i de arbetandes intresse både från social och finanspolitisk utgångspunkt kräver en helt annan prioritering av utbyggnaden än vad som hittills skett. Staten bör svara för större delen av kostnaderna för utbyggnaden. Ett program för utbyggnaden, omfattande hela landet, bör också göras upp. Programmet bör primärt ta sikte på och snabbt häva de värsta bristerna på det kvantitativa och kvalitativa planet. Målsättningen bör vara att 50 000 nya förskoleplatser skall tillkomma under vart och ett av de närmaste tre åren. Utöver detta yrkande (nr 1) framställer motionärerna krav på att staten skall överta personalkostnaderna vid barnstugorna (yrkande 7 a).

Slutligen bör här nämnas att i motionen 1975:2152 av herr Fäldin m. fl. (c) i ett avsnitt om den kommunala ekonomin motionärerna uttalar sin tillfredsställelse med de aviserade överläggningarna med Kommunförbundet om utbyggnaden av barnomsorgen; enligt motionärernas uppfattning måste

staten under alla förhållanden ta på sig ett ökat kostnadsansvar, om det skall bli möjligt att bygga ut barnomsorgen i önskvärd takt under de närmaste åren.

De uttalanden som gjordes av socialministern i riksdagsdebatten med anledning av socialutskottets budgetbetänkande och finansministerns anmälan i kompletteringspropositionen om överläggningar med Kommunförbundet visar att regeringen ser det som en angelägen uppgift att ta ställning till frågan om den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen. Genom att överläggningar med Kommunförbundet redan nu aktualiserats bör det bli möjligt att, sedan erforderliga sammanställningar av kommunernas förskoleplaner gjorts, snabbt få till stånd realdiskussioner i fråga om på vilket sätt och inom vilka tidsperioder föreliggande behov av platser för barnomsorg kan tillgodoses. Utskottet vill framhålla angelägenheten av att en redovisning sker av regeringens ställningstagande till den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen senast i budgetpropositionen 1976.

Överläggningarna med Kommunförbundet bör inte föregripas. Med hänsyn härtill och då utskottet delar uppfattningen att utbyggnaden av barnomsorgen inte kan betraktas som en konjunkturpolitisk fråga avstyrker utskottet de här aktuella motionsyrkandena.

3. Frågan om ytterligare arbetstidsförkortning

I motionen 1975:2154 (yrkandet 9) av herr Hermansson m. fl. (vpk) begärs lagförslag om en generell förkortning av arbetstiden till 35 timmar i veckan med sju timmars arbetsdag fr. o. m. år 1977 och till 30 timmar i veckan med sex timmars arbetsdag fr. o. m. år 1980.

Utskottet har tidigare i år prövat ett motionsyrkande med samma innehåll. I sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1975:1 avstyrkte utskottet bifall till yrkandet (s. 14 och 19 punkten 5). Som skäl för ställningstagandet åberopade utskottet bl. a. att det i första hand är arbetstagarnas sak att göra en avvägning mellan olika former för uttag av en möjlig standardhöjning och besluta när man vill föra fram frågor av detta slag. Vidare framhöll utskottet att samhällsekonomiskt utrymme saknas för en arbetstidsreform av den omfattning som förespråkades i den då aktuella motionen. Enligt utskottets mening finns inte skäl att frångå den av riksdagen tidigare i år gjorda bedömningen rörande arbetstidsförkortningen. Utskottet avstyrker därför motionen 1975:2154 i här aktuell del.

Stockholm den 20 maj 1975

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: herrar Karlsson i Huskvarna (s), Gustavsson i Alvesta (c), Svensson i Kungälv (s), Dahlberg (s), Larsson i Öskevik (c), fru Skantz (s), herrar Romanus (fp), Johnsson i Blentarp (s), Andreasson i Östra Ljungby (c), Nordberg (s)*, Nilsson i Växjö (s), fröken Andersson (c), fru Troedsson (m) och herr Hagberg i Borlänge (vpk)*.

* Ej närvarande vid yttrandets justering.

Avvikande meningar

Vid 1. Frågan om tidpunkten för höjningen av de allmänna barnbidragen

1. av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Larsson i Öskevik (c), Romanus (fp), Andreasson i Östra Ljungby (c) och fröken Andersson (c) som anser att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Enligt socialutskottets" och slutar med "i år" bort ha följande lydelse:

I sitt av riksdagen godkända betänkande FiU 1975:1 uttalade finansutskottet att en höjning av barnbidragen tidigare än den 1 januari 1976 kan bli aktuell av konjunkturpolitiska skäl. Socialutskottet anförde i betänkandet SoU 1975:5 (p. 3) att barnfamiljerna inom en nära framtid bör få ett tillskott till sin köpkraft motsvarande 300 kr. per barn och år. Från familjepolitisk synpunkt är det en fördel om denna förstärkning av barnfamiljernas ekonomi kan ske före den 1 januari 1976. Frågan om den från konjunkturpolitisk synpunkt lämpligaste tidpunkten för höjning av barnbidragen bör bedömas av finansutskottet.

2. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som anser att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Enligt socialutskottets" och slutar med "i år" bort ha följande lydelse:

Det är angeläget att barnfamiljerna snarast möjligt får det köpkraftstillskott som höjningen av barnbidragen medför. Utskottet biträder därför yrkandena i motionerna 1975:2109 och 1975:2154 om att de allmänna barnbidragen skall höjas redan den 1 juli i år. Härigenom tillgodoses även i viss utsträckning motionerna 1975:2152 och 1975:2153.

Vid 2. Frågan om utbyggnaden av barnomsorgen

3. av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Larsson i Öskevik (c), Andreasson i Östra Ljungby (c) och fröken Andersson (c) som anser att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 4 med "Slutligen bör" och slutar på s. 5 med "aktuella motionsyrkandena" bort ha följande lydelse:

Regeringen har i enlighet med vad som aviseras i kompletteringspropositionen för avsikt att ta upp överläggningar med kommunerna om barnstugeutbyggnaden och dess finansiering. Utskottet hälsar med tillfredsställelse att sådana överläggningar nu kommer till stånd.

Som framhålls i motionen 1975:2152 av herr Fälldin m. fl. (c) måste staten under alla förhållanden ta på sig ett ökat kostnadsansvar, så att det blir

möjligt att bygga ut barnomsorgen i tillräcklig omfattning under de närmaste åren. Utskottet vill också betona angelägenheten av att utbyggnaden kan ske med en långsiktig målsättning. Samtidigt bör de möjligheter som kan yppa sig att av konjunkturpolitiska skäl öka byggandet av daghem och fritidshem tas till vara. Med hänsyn härtill ansluter sig utskottet till de synpunkter som anförs i motionen 1975:2152 i nu berörd del. Övriga aktuella motionsyrkanden avstyrks.

4. av herr Romanus (fp) som anser att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "De uttalanden" och slutar med "aktuella motionsyrkandena" bort ha följande lydelse:

I sitt av riksdagen godkända betänkande FiU 1975:1 ställde sig finansutskottet bakom tanken på en konjunkturpolitisk beredskapsplan av det slag som föreslogs i motionen 1975:1022 av herrar Fälldin (c) och Helén (fp). Utskottet underströk att beredskapsplanen främst borde omfatta dels åtgärder som tar sikte på att stimulera näringslivets investeringar, dels insatser som gör det möjligt för kommunerna att vidmakthålla och förbättra sin service inom vårdsektorn, dels insatser som syftar till att stödja den privata konsumtionen, t. ex. genom en tidigareläggning av barnbidragshöjningen.

I sitt betänkande SoU 1975:5 hänvisar socialutskottet till detta uttalande som en motivering för att utskottet inte ville förorda omedelbara höjningar av statsbidragen till daghem och fritidshem utöver förslagen i budgetpropositionen. Utskottet har således anslutit sig till tanken att åtgärder för att möjliggöra en fortsatt utbyggnad av kommunernas barnomsorg är lämpliga inslag i konjunkturpolitiken.

Som framhålls i motionen 1975:2153 och som tidigare understrukits från folkpartiet är det angeläget att riksdagen får ta ställning till en utbyggnadsplan för barnomsorgen, som tillgodoser behovet av heldagstillsyn senast om tio år, och till ett förslag till nytt statsbidragssystem som gör det möjligt att förverkliga planen, t. ex. genom att staten tar över personalkostnaderna. Det är emellertid angeläget att åtgärder för att skynda på utbyggnaden inte får vänta i avvaktan på de överläggningar med Kommunförbundet som nämns i kompletteringspropositionen och på förslag från regeringen om utbyggnadsplan och nya statsbidrag. Som framhålls i motionen 1975:2153 bör kommunerna få besked om vad som gäller för nästa år i sådan tid att det kan beaktas i deras budgetarbete.

Om det från konjunkturpolitisk synpunkt är önskvärt att stimulera anläggningsverksamheten i kommunerna, är en höjning av statsbidraget till anordnande av förskolor och fritidshem till 12 000 kr. en lämplig åtgärd. Som motionärerna framhåller är emellertid driftkostnaden den största belastningen för kommunerna. För att det höjda anordningsbidraget skall ge avsedd effekt är det därför angeläget att kommunerna också tillförsäkras ett ökat stöd till driftkostnaderna. I avvaktan på förslag till nytt bidragssystem

kan detta lämpligen ske på det sätt som föreslås i motionen, dvs. genom att bidraget höjs från 7 500 kr. till 10 000 kr. per plats och år för daghem och från 3 750 kr. till 5 000 kr. per plats och år för fritidshem. Utskottet har inget att erinra emot att denna höjning genomförs från den 1 oktober 1975 om detta av konjunkturpolitiska skäl anses lämpligt.

5. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som anser att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "De uttalanden" och slutar med "aktuella motionsyrkandena" bort ha följande lydelse:

Socialministerns uttalanden i riksdagsdebatten med anledning av socialutskottets budgetbetänkande och finansministerns anmälan i kompletteringspropositionen om överläggningar med Kommunförbundet vittnar i och för sig om ett positivt intresse för frågan om den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen. Detta är emellertid inte tillräckligt om man ser till den situation som nu råder på barnomsorgsområdet. Omkring 70 000 daghemplatser finns tillgängliga i landet. Antalet barn i åldrarna 0-6 år är 785 000, antalet barn under 6 år med förvärvsarbetande föräldrar resp. förälder är ca 440 000. Dessutom finns ett stort antal barn i skolåldern som behöver plats på fritidshem.

Det är ett känt faktum att kommunernas ekonomi, konservatism hos många kommunalpolitiker, bristande statlig uppföljning osv. är orsaker till att läget i dag är så pressat som det är. För att snabbt komma till rätta med den eftersläpning som allt detta åstadkommit måste staten ta över en större del av kostnaderna för en prioritering av utbyggnaden av barnomsorgen. En sådan utbyggnad bör enligt utskottets mening baseras på ett program som snarast bör göras upp och konsekvent fullföljas. I likhet med vad som anförs i motionen 1975:2154 anser utskottet att programmet primärt bör ta sikte på att i ett snabbt steg häva de värsta bristerna på det kvantitativa och kvalitativa planet. Enligt programmet bör målsättningen vara att 50 000 nya platser skall tillkomma under vart och ett av de närmaste 3 åren. Med hänsyn till det angelägna i att effektiva åtgärder snarast sätts in på barnomsorgsområdet tillstyrker utskottet bifall till motionen 1975:2154 i här aktuell del. Härigenom tillgodoses i viss utsträckning även övriga motionsyrkanden.

Vid 3. Frågan om ytterligare arbetstidsförkortning

6. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som anser att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "aktuell del" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening talar flera starka skäl för att den ordinarie arbetstiden bör förkortas i enlighet med önskemålet i motionen 1975:2154. En sänkning av den dagliga arbetstidens längd skulle bl. a. bidra till ökad jämställdhet mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden, förebygga ut-

slagningar från produktionen, möjliggöra för männen att dela ansvaret för hem och barn med kvinnorna samt ge ökade möjligheter för deltagande i det politiska och fackliga livet. Utskottet tillstyrker därför kravet i motionen 1975:2154 att förslag snarast bör föreläggas riksdagen om en förkortning av arbetstiden.

